

CIETUŠĀ LOMA KRIMINĀLTIESISKO ATTIECĪBU TAISNĪGĀ NOREGULĒJUMĀ

VICTIM'S ROLE IN FAIR REGULATION OF CRIMINAL LEGAL RELATIONS

Dāvids Gurevičs, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

In the criminal justice system, the victim is a party whose rights, including the right to redress of harm, are protected by the Constitution and general principles of law. At the same time, the victim is obliged to participate in criminal proceedings in order to provide significant facts both for the investigation and for the person who has the right to defence. Therefore, this paper examines the role of the victim in achievement of the purpose of criminal proceedings: fair regulation of criminal legal relations.

Atslēgvārdi: cietušais, kaitējums, atlīdzinājums, taisnīgums

Keywords: victim, harm, redress, justice

Ievads

Kriminālprocesa likuma¹ (turpmāk – KPL) 1. pants nostiprina, ka kriminālprocesa mērķis ir krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. Komentējot šo normu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka KPL ir instruments, ar kura palīdzību tiek noregulētas krimināltiesiskās attiecības, tāpēc kriminālprocess ir vērstis ne tikai uz vainīgās personas sodīšanu, bet arī uz tādas personas aizsardzību, kura ir uzskatāma par cietušo noziedzīgā nodarījumā, lai pēc iespējas novērstu noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto netaisnīgumu un atjaunotu iepriekšējo stāvokli.²

Tajā pašā laikā atbilstoši KPL ietvertajai koncepcijai cietušais ir ne tikai persona, kura piedalās kriminālprocesā nolūkā iegūt atlīdzinājumu par kaitējumu, bet arī dalībnieks, kura loma ir atbalstīt kriminālprocesu, sniedzot ziņas par faktiem.³ Cietušais kriminālprocesā ir apveltīts ar virkni pienākumu, kā arī citām funkcijām, tāpēc nebūtu pamatoti iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu uzskatīt par vienīgo krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma elementu, kurā piedalās cietušais.

¹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [13.03.2022. red.].

² Satversmes tiesas 08.08.2017. spriedums lietā Nr. 2016-07-01, 21. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 52.

³ Dearing A. Justice for Victims of Crime. Human Dignity as the Foundation of Criminal Justice in Europe. [b. v.] Springer, 2017, pp. 9–13.

Šā raksta ir mērķis ir aplūkot cietušā lomu krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā, kā arī piedāvāt autora redzējumu par dažiem teorijas un prakses problēmjomām. Raksta pamatā ir KPL normu un citu tiesību avotu analīze. Atbilstoši izvirzītajam mērķim raksts ir strukturāli sadalīts divās nodaļās: 1) krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums cietušā skatījumā; 2) cietušā kā informācijas nesēja loma kriminālprocesā. Kopsavilkums sniedz ieskatu izdarītajos secinājumos.

1. Krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums cietušā skatījumā

Ģenerālklausula⁴ “krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums” satur norādi uz taisnīguma virsprincipu kā vienu no tiesību idejas pamatavotiem⁵ un demokrātiskas tiesiskas valsts galvenajiem mērķiem.⁶ Taisnīguma esence ir saskaņa un līdzsvars, proti, uz cilvēka cieņas aizsardzību vērsta iesaistīto personu interešu līdzsvarošana, katru personu uzlūkojot kā augstāko vērtību.⁷ Tāpēc no KPL 1. panta izriet kriminālprocesa mērķis: līdzsvarot to subjektu intereses, kuru starpā pastāv krimināltiesiskās attiecības.

Krimināltiesisko attiecību saturs atklājams katrā konkrētajā gadījumā, ievērojot vispārējo tiesību principu izvirzītos standartus un to atspoguļojumu likuma normās. Šaurā izpratnē krimināltiesiskās attiecības ir attiecības starp personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un valsti, kas piemēro par to sodu.⁸ Šāds attiecību modelis kā sacīkste starp apsūdzību un aizstāvību ir kriminālprocesa konstrukcijas pamats.⁹ Tajā pašā laikā noziedzīgs nodarījums var radīt sekas personai, pret kuras interesēm tas ir vērsts, kā arī apdraudēt publiskās intereses, t. i., valsts un sabiedrības intereses kopumā, tādējādi veidojot tiesisko attiecību “trīsstūri” starp pārkāpēju, valsti un cietušo.¹⁰

Valsts pienākums aizsargāt personu, tās dzīvību, veselību, dzimumneaizskaramību, īpašumu un citus labumus izriet no Latvijas Republikas Satversmē¹¹ (turpmāk – Satversme) ietvertās cilvēka cieņas un vispārējiem tiesību principiem. Tāpēc cietušā ieinteresētību kriminālprocesā visupirms raksturo tiesības lūgt valsts aizsardzību no smagākajiem tiesību pārkāpumiem – noziedzīgiem nodarījumiem – un iespēja iegūt atlīdzinājumu par nodarīto kaitējumu. Tiesības uz atlīdzinājumu ir viens no Satversmes 92. pantā ietvertu tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem.

No cilvēka pamattiesību viedokļa personai radītais kaitējums ir iemesls, kāpēc valstij ir jāgarantē taisnīgas tiesas pieejamība cietušajam. Apvienoto Nāciju

⁴ Ar ģenerālklausulu tiek saprasts atklāts juridisks jēdziens, ko konkrētīzē kazuistiskā ceļā. Sk.: Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. Likums un Tiesības, 5. sēj., 2003, Nr. 6.

⁵ Levits E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 75. lpp.

⁶ Satversmes tiesas 12.03.2020. spriedums lietā Nr. 2019-11-01, 14. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr. 53.

⁷ Satversmes tiesas 19.12.2017. spriedums lietā Nr. 2017-02-03, 20. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 254.

⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 15. lpp.

⁹ Doak J. Victim's Rights in the Criminal Justice System. In: Encyclopaedia of Criminology and Criminal Justice. Springer: New York, 2014, p. 5503.

¹⁰ Zile J. Cietušais krimināltiesisko zinātņu skatījumā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 15. lpp.

¹¹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [13.03.2022. red.].

Organizācijas 1985. gada Deklarācijas par tiesvedības pamatprincipiem noziedzības un ļaunprātīgas varas izmantošanas upuriem¹² (turpmāk – Pamatprincipi) 5. punkts noteic, ka valstij jāizveido tiesvedības un administratīvais mehānisms, lai cietušais varētu saņemt kompensāciju ātrā, taisnīgā un pieejamā procedūrā. Tādu pašu valsts pienākumu paredz arī Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI¹³ (turpmāk – Cietušo direktīva), 16. panta 1. punkts.

Pamatprincipu 8. punkts paredz, ka pārkāpējiem ir pienākums nodrošināt taisnīgu atlīdzību (jeb “restitūciju”) cietušajiem, viņu ģimenēm un apgādājamiem, turklāt šāda atlīdzība iekļauj gan īpašuma atdošanu, gan samaksu par nodarīto kaitējumu un zaudējumiem, kas radušies viktimizācijas rezultātā, tostarp izdevumi par saņemtajiem pakalpojumiem un tiesību atjaunošanu. Pamatprincipos termins “restitūcija” ir jēdzieniski nošķirts no termina “kompensācija”, ar ko tiek saprasta finansiāla atlīdzība, ko cietušajam izmaksā valsts. Tāpēc atlīdzinājums visupirms ir jāsniedz pašai personai, kura cietušajam ir radījusi kaitējumu, bet papildus tam valstij ir jāizstrādā arī īpašs atbalsta mehānisms cietušajam jeb valsts kompensācijas institūts.

Savukārt KPL 22. pants paredz personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, procesuālās garantijas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai. KPL 350. panta pirmajā daļā uzsvērts, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu.

Šā iemesla dēļ kompensācija, ko cietušajam izmaksā saskaņā ar likumu “Par valsts kompensāciju cietušajiem”¹⁴, jāuzskata nevis par krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma elementu, bet par valsts atbalstu smagos noziegumos cietušajiem. Lai gan atsevišķos gadījumos cietušajam izmaksātā valsts kompensācija ir ņemama vērā, tā nevar būt šķērslis apmierināt cietušā pieteikumu par kaitējuma atlīdzības piedziņu no noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas.

Saistībā ar šo aspektu nekonsekvence ir vērojama Senāta nolēmumos. Tā, piemēram, 2020. gada 7. februāra lēmumā Senāts atzina, ka “*valsts kompensācija ir mehānisms, kā nodrošināt, lai cietušais pēc iespējas ātrāk un efektīvāk varētu izmantot savas tiesības uz kompensāciju par tiša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu, bet ar valsts kompensācijas izmaksu apsūdzētais netiek atbrīvots no pienākuma atlīdzināt ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu*”.¹⁵ Tādējādi Senāts atbilstoši iepriekšējai judikatūrai atzina, ka valsts garantētā kompensācija cietušajam un no apsūdzētā piedzenamā kaitējuma

¹² Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse#:~:text=Victims%20should%20be%20treated%20with,harm%20that%20they%20have%20suffered> [aplūkots 30.01.2022.].

¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Pieņemta 25.10.2012. [13.03.2022. red.].

¹⁴ Par valsts kompensāciju cietušajiem: LV likums. Pieņemts 18.05.2006. [13.03.2022. red.].

¹⁵ Senāta 07.02.2020. lēmums krimināllietā Nr. SKK-69/2020 (11087004918), 5.2. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/403991.pdf> [aplūkots 13.03.2022.].

kompensācija ir dažādiem nolūkiem paredzēti tiesiskie mehānismi, turklāt pēdējais nav uzskatāms par kriminālsodu vai tā sastāvdaļu.¹⁶

Taču jau 2020. gada 2. septembra lēmumā Senāts pauda atziņu, ka no tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet tiesas pienākums ņemt vērā no valsts saņemto kompensāciju un samazināt no apsūdzētā piedzenamo kaitējuma kompensāciju atbilstoši saņemtajam valsts kompensācijas apmēram.¹⁷ Autors sliecas nepiekrīst šādam Senāta secinājumam.

Likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 2. panta otrā daļa paredz, ka valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar KPL vai Civilprocesa likumu. Tādējādi likumdevējs ir izlēmis, ka valsts kompensācija ir papildu garantija personai, pret kuras interesēm ir izdarīts smags noziegums, taču tā neaizvieto kaitējuma kompensācijas kā krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma mehānismu, kas ir paredzēts KPL un izriet no tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Turklāt likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.¹ panta 2. punktā likumdevējs ir noteicis, ka vainīgajam ir pienākums atmaksāt cietušajam izmaksāto valsts kompensāciju, tādējādi ievietojot valsts izmaksāto kompensāciju citu procesuālo izdevumu kategorijā KPL 367. panta pirmās daļas 8. punkta izpratnē.

Autors secina, ka tiesu praksē šis jautājums netiek viennozīmīgi vērtēts, un, domājams, norādītās pretrunas Senāta nolēmumos situāciju neuzlabo. Tā, piemēram, 2021. gada 26. novembra spriedumā Rēzeknes tiesa ir nolēmusi, ka cietušā izdevumi par juridisko palīdzību ir piedzenami pilnā apmērā, taču vienlaikus tiesa norādīja, ka par pārējiem zaudējumiem pieteiktā kompensācija ir samazināma (faktiski – noraidāma) atbilstoši saņemtajai valsts kompensācijas summai.¹⁸ Pēc autora domām, lai rastu šīs problēmas adekvātu risinājumu, būs nepieciešama padziļinātāka tiesu prakses izpēte.

2. Cietušā kā informācijas nesēja loma kriminālprocesā

Cietušais var ietekmēt kriminālprocesu, sniedzot ziņas par faktiem dažādās kriminālprocesa stadijās. Tā, piemēram, bez cietušā pieteikuma nebūtu iespējama kriminālprocesa uzsākšana par KPL 7. panta otrajā daļā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, turklāt KPL 369. panta otrās daļas 1. punkts paredz cietušā iesniegumu kā vienu no vispārīgiem kriminālprocesa uzsākšanas iemesliem.

Kriminālprocesa likumā nav *expressis verbis* minētas cietušā tiesības iesniegt pierādījumus kriminālprocesā, taču šādas tiesības ir izsecināmas no KPL normu sistēmiskās iztulkošanas, kā arī atvasināmas no cietušā pamattiesībām. Tā, piemēram, KPL 189. panta pirmā daļa paredz iespēju personai pēc savas iniciatīvas iesniegt procesa virzītājam priekšmetus un dokumentus, kuriem varētu būt nozīme kriminālprocesā. Savukārt Senāts ir atzinis, ka tiesai ir pienākums pieņemt un pārbaudīt

¹⁶ Sikāk sk.: Augstākās tiesas Senāta 05.11.2010. lēmums krimināllietā Nr. SKK-508/2010 (11810035107). Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3942> [aplūkots 13.03.2022.].

¹⁷ Senāta 02.09.2020. lēmums krimināllietā Nr. SKK-200/2020 (11096292617), 5.3. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6659> [aplūkots 13.03.2022.].

¹⁸ Rēzeknes tiesas 26.11.2021. spriedums lietā Nr. 11331065219, 7.3.–7.4. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/468035.pdf> [aplūkots 13.03.2022.].

pēc cietušā iniciatīvas iesniegtās liecības.¹⁹ Cietušo direktīvas 10. panta 1. punkts nosaka dalībvalstu pienākumu nodrošināt cietušo tiesības liecināt un tikt uzklautiem kriminālprocesā.

Tajā pašā laikā KPL 96. panta trešās daļas otrais teikums paredz, ka persona, kura nevēlas būt par cietušo, iegūst liecinieka statusu. Liecību sniegšanas laikā cietušajam ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā lieciniekam.²⁰ Atšķirībā no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušajam nav tiesību nesadarboties ar kriminālprocesa veikšanai pilnvaroto amatpersonu un atteikties liecināt (izņemot attiecībā uz sevi un saviem tuviniekiem).

Tādējādi var secināt, ka kriminālprocesā uz cietušo raugās ne tikai kā uz personu, kura realizē no tiesībām uz taisnīgu tiesu un citiem vispārējiem tiesību principiem atvasināmās tiesības, bet arī kā uz informācijas nesēju. Šādu cietušā “duālo” lomu nosaka gan nepieciešamība noskaidrot visus pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus, gan no nevainīguma prezumpcijas izrietošās personas tiesības zināt apsūdzības saturu un tiesības iztaujāt lieciniekus, kas sniedz apsūdzības liecības.²¹

Atbilstoši KPL 96. panta pirmajai daļai cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju, kurā jāpamato par mantisko zaudējumu pieprasītās kompensācijas apmērs vai jānorāda kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām. Tajā pašā laikā pierādīšanas pienākums kriminālprocesā ir procesa virzītājam un apsūdzības uzturētājam tiesā, kā to nosaka KPL 126. panta otrā daļa, un kriminālprocesā ir pierādāma noziedzīga nodarījuma sastāva esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā²² (turpmāk – KL) un KPL paredzētie apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā.

Tādējādi var izdarīt secinājumu, ka KPL paredzētais cietušā pienākums pamatot pieprasītās kaitējuma kompensācijas apmēru neatceļ procesa virzītāja vai apsūdzības uzturētāja pienākumu pierādīt krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam svarīgus apstākļus, tostarp kaitējumu kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmi, kas jāpierāda ārpus saprātīgām šaubām. Jautājums par cietušā un procesa virzītāja pierādīšanas pienākuma nošķiršanu ir aktuāls arī tā iemesla dēļ, ka cietušajam radītais kaitējums ir svarīgs ne tikai kompensācijas saņemšanai, bet arī citu krimināltiesisko attiecību noregulējuma elementiem. Šie elementi īsumā ir jāaplūko.

Pirmkārt, kaitējumam un faktam, vai tas ir atlidzināts, ir nozīme, nosakot soda veidu, vērtējot kriminālatbildību mikstinošos un pastiprinošos apstākļus un lemjot jautājumu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības. Šie apstākļi tiesai ir jānovērtē *ex officio*, balstoties uz krimināllietā esošajiem pierādījumiem, līdz ar to tiesai nav saistošs aizstāvības, apsūdzības vai cietušā viedoklis.²³

¹⁹ Senāta 18.06.2019. lēmums lietā Nr. SKK-68/2019 (11092063707). Pieejams: <http://at.gov.lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2019> [aplūkots 13.03.2022.].

²⁰ KPL 97.¹ panta pirmā “prim” daļa un 103. panta pirmā daļa.

²¹ Ashworth A. Victims' Rights, Defendants' Rights and Criminal Procedure. In: Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice: International Debates. Adam Crawford and Jo Goodey (eds.). Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000, p. 188.

²² Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [18.03.2022. red.].

²³ Senāta 03.06.2021. lēmums krimināllietā Nr. SKK-342/2021 (11517018309), 6.1.–6.3. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7719> [aplūkots 18.03.2022.]; Senāta 01.12.2021. lēmums krimināllietā Nr. SKK-155/2021 (11815000218), 6.4.5. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/download-lawfile/8149> [aplūkots 18.03.2022.].

Otrkārt, Krimināllikums paredz noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kuros ir ietvertas pazīmes, kas var norādīt uz radītajām sekām jeb kaitējumu un kuras veido vienu no sastāva obligātajām pazīmēm. Šīs pazīmes nosaka likums “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”²⁴ (turpmāk – Īpašais likums). Jāpiebilst, ka kaitējums, kuru kompensāciju cietušais piesaka kriminālprocesā, un kaitējums kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir saistīti jēdzieni, taču tie ne vienmēr ir sinonīmi. Piemēram, Īpašā likuma 24. panta pirmā daļa paredz virkni apstākļu, kas veido pazīmi “smagas sekas”, taču tajā neietilpst morālā kaitējuma kategorija, kas KPL paredzētajā kārtībā ir novērtējama katrā konkrētajā gadījumā.²⁵

Treškārt, kaitējumam un tā atlīdzināšanai ir nozīme arī kriminālprocesa formas izvēlē, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu, virzot kriminālprocesu vienošanās kārtībā vai izbeidzot kriminālprocesu uz izlīguma pamata. Šādos gadījumos personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir jāpiekrīt cietušā pieteiktās kaitējuma kompensācijas apmēram. Turklāt izlīguma gadījumā KPL neliedz cietušajam tiesības arī samazināt savu pieteikto kompensāciju un piekrist mazākam apmēram, kas būs krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma veicinošs apstāklis. Tomēr jāpatur prātā, ka šāda cietušā pretimnākšana nedrīkst ietekmēt kaitējuma kā noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanu, kas jānorāda lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu uz izlīguma pamata (KPL 392.¹ panta otrās daļas 3. punkts).

Rezumējot – jēdzienam “kaitējums” krimināltiesisko attiecību noregulējumā ir dažādas funkcijas, kuru īstenošanā cietušajam var būt tieša un būtiska loma.

Kopsavilkums

1. No tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet valsts pienākums izveidot tādu tiesisko regulējumu, kas ļauj cietušajam efektīvi un vienkārši pieteikt kompensāciju par radīto kaitējumu un to saņemt. Krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums cietušā skatījumā visupirms ir kaitējuma atlīdzināšana, ko veic persona, kura cietušajam šo kaitējumu ir radījusi. Šā iemesla dēļ valsts kompensācija cietušajam pati par sevi nav krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma sastāvdaļa, un tās izmaksas faktam nevajadzētu ietekmēt cietušā tiesības iegūt atlīdzinājumu no noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas.
2. Kriminālprocesa likums paredz striktu dalījumu starp cietušā un procesa virzītāja vai apsūdzības uzturētāja pierādīšanas pienākumu. Procesā virzītājam vai apsūdzības uzturētājam ārpus saprātīgām šaubām jāpierāda kaitējums kā viena no noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, savukārt cietušajam ir jāpamato pieteikto zaudējumu (mantiskā kaitējuma) apmērs un jānorāda morālā kaitējuma kompensācijas apmērs, lai iegūtu atlīdzinājumu no pārkāpēja. Tāpēc uz cietušo nav pārnesams pienākums pierādīt kaitējumu kā vienu no noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm.

²⁴ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [18.03.2022. red.].

²⁵ Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā, 18. punkts. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/tiesu%20prakse%20moralais%20kaitejums_an.doc [aplūkots 18.03.2022.].

3. Cietušais kriminālprocesā tiek uzlūkots gan kā persona, kura realizē no tiesībām uz taisnīgu tiesu un citiem vispārējiem tiesību principiem atvasināmas procesuālās garantijas, gan kā informācijas nesējs, kura pienākums ir atbalstīt kriminālprocesu. Cietušā loma var izpausties kriminālprocesam svarīgu apstākļu pierādīšanā, ko cietušais var darīt gan pēc savas iniciatīvas, gan viņu nopratinot, tostarp personai, kura realizē aizstāvību, izmantojot savas tiesības iztaujāt liecinošās personas.